

Akcija spašavanja daruvarske djece tijekom Domovinskog rata

Danijela Štefan, prof.

Osnovna škola Grigora Viteza Poljana

Grad Daruvar poznat je kao središte češke nacionalne manjine u Republici Hrvatskoj. Naime, još tijekom druge polovice 18. stoljeća, u vrijeme kad je današnje područje Daruvara i njegove okolice bilo vlastelinstvo grofova Jankovića, započeo je proces doseljavanja Čeha na taj prostor. Nije to bilo ni slučajno ni stihijski, već planirano i organizirano. Potaknuti namjerom da na području tadašnjeg trgovišta Podborje, današnjeg Daruvara, razviju obrtništvo, trgovinu i manufakturu, grofovi Jankovići pozvali su češke obrtnike s područja Moravske u svoje trgovište. S njima je pristigao i određen broj poljoprivrednika koji su naselili zapuštenu zemlju i ponovno je kultivirali. Od tog vremena do danas češka nacionalna manjina neizostavan je segment priče o Daruvaru. Zanimljivo je i to da danas u Republici Hrvatskoj postoje dvije škole u kojima se nastava izvodi na češkom jeziku – jedna je u Daruvaru, a druga se nalazi u susjednoj općini Končanica. Končanica je ujedno jedino općinsko središte u Republici Hrvatskoj u kojem su Česi većinsko stanovništvo, a autorica ovog članka pohađala je spomenutu Češku osnovnu školu u Končanici.

Namjera nam je ovim člankom prikazati veliku ulogu daruvarskih Čeha tijekom Domovinskog rata kad su organizirali humanitarnu akciju spašavanja djece iz Daruvara koji je u to vrijeme bio izložen napadima i granatiranjima. Tijekom ljeta 1991. godine započele su vojne akcije na području grada i njegove okolice. Tijekom srpnja ubijeno je nekoliko hrvatskih policajaca, a u kolovozu su uslijedili minobacački napadi na grad. Ovdje smatramo potrebnim napomenuti kako je na prostoru Daruvara živio i popriličan broj pripadnika srpske nacionalne manjine te su mnogi od njih, potaknuti idejama tadašnjih političkih struktura u Srbiji, odjednom u svojim dotadašnjim sugrađanima vidjeli neprijatelje te su se odmetnuli i sudjelovali u napadima na grad i svoje sumještane. U obranu grada uključili su se i Hrvati i Česi, nastupajući zajedno i složno. Minobacački napadi i avionska raketiranja te stanje sveopće napetosti i neizvjesnosti u gradu protegli su se i na rujana. Nova školska godina započela je u krajnje neizvjesnim okolnostima.

Kako se situacija nije smirivala, dio istaknutijih članova češke nacionalne manjine na području Daruvara počeo je razmatrati mogućnost doprinosa rješavanju ratne napetosti u gradu. Posebno je veliku ulogu u tome imala Leonora Janota, Daruvarčanka, tadašnja predsjednica Čehoslovačkog saveza u Republici Hrvatskoj i ravnateljica Češke osnovne škole Jana Amosa Komenskog u Daruvaru. Upravo je ona uputila pismo predsjedniku tadašnje Čehoslovačke Vaclavu Havelu kao i predsjedniku Federalne skupštine Čehoslovačke Alexanderu Dubčeku. U pismu ih je upozнала sa stradanjem češke naci-

onalne manjine, ali i svih ostalih stanovnika daruvarskog područja. Reakciju nije trebalo dugo čekati. U Daruvar je ubrzo stigla parlamentarna delegacija iz Čehoslovačke na čelu s gospođom Viktorijom Hradskom i ponudila Općinskom povjerenstvu Daruvara svoju pomoć u zbrinjavanju djece s područja grada i njegove okolice.

Dogovoreno je kako će se u idućim tjednima žurno evakuirati oko 1500 djece s područja Daruvara te će oni do daljnega biti smješteni na području Čehoslovačke. U pitanju su bila i češka i hrvatska djeca. Osnovnoškolci, srednjoškolci, majke s malom djecom, dio daruvarskih učitelja i odgajatelja u narednim su tjednima autobusima, koji su organizirano stizali po njih iz Čehoslovačke, otišli iz grada kako bi se sklonili od ratnog vihora. Središnje mjesto okupljanja na koje su autobusi pristizali bio je prostor Češke osnovne škole. Na tom su se mjestu roditelji opraštali od djece – sretni što djeca odlaze iz ratnog vihora na sigurno, ali i nesretni jer ih je plašila neizvjesnost što će se nadalje događati s njima, što će biti s gradom te kada će se i kako djeca vratiti svojim kućama. Saznavši za akciju spašavanja djece, mnogi su roditelji pristali odvojiti se od svoje djece i ubrzo su sastavljeni popisi djece koja će otputovati u Čehoslovačku. Akcijom je koordinirala gospođa Leonora Janota. Problem je bio u tome što mnogobrojna djeca nisu imala putovnice, no tom se problemu doskočilo tako da su učitelji, koji su bili u pratnji djece, stavljali djecu na svoju putovnicu i tako im je bio zajamčen prelazak granice. Zbog toga što mnoga djeca nisu imala putovnicu, prije odlaska iz Daruvara ona su pojedinačno bila fotografirana i uzeti su osobni podatci svakog djeteta koji su se potom upisivali u njegov osobni karton. Djecu je fotografirao novinar Jednote, novinsko-izdavačke ustanove koja u Daruvaru djeluje već desetljećima, a informira pripadnike češke nacionalne manjine upravo na češkom jeziku.

Smještaj za učenike i učitelje bio je organiziran u nekoliko rekreacijskih centara diljem Čehoslovačke. Prvi transport s ukupno osam autobusa napustio je Daruvar 13. rujna 1991., a već 16. rujna organizirana je nastava u Čehoslovačkoj. Konvoji su iz Daruvara kretali uvečer, kako bi se donekle izbjegla realna mogućnost da tijekom puta prema hrvatsko-mađarskoj granici budu napadnuti od strane pobunjenih Srba. Iako su se svi nadali kako će njihov boravak tamo biti kratkotrajan, to se ipak nije dogodilo jer su evakuirana djeca cijelo prvo obrazovno razdoblje školske godine 1991./1992. proveli u Čehoslovačkoj. Sama organizacija nastave bila je više nego izazovna iz nekoliko razloga. Nedostajalo je stručnog kadra, posebice za učenike srednjoškolce, zbog čega je nastava bila nepotpuna, a učenici nisu imali niti potrebne udžbenike. Domaćini su se trudili biti na usluzi i djeci ublažiti ratne traume. Nastava se izvodila paralelno na češkom i na hrvatskom jeziku. Komunikacija s rodnim gradom i roditeljima koji su u njemu ostali bila je slaba jer su telefonske linije u Daruvaru često bile u prekidu. Zahvaljujući domaćinima, koji su pružili logističku potporu, ali i učiteljima koji su se trudili održati nastavni kontinuitet i biti potpora djeci, situacija se donekle mogla podnijeti. Početkom 1992. godine smirila su se ratna djelovanja u Daruvaru i započelo se s organizacijom povratka djece u grad i okolicu. Većina djece koja je prvo obrazovno razdoblje 1991./1992. školske godine završila u Čehoslovačkoj, nastavila je drugo obrazovno razdoblje u Daruvaru, ali u okolnostima koje su bile bitno izmijenjene od onoga što bi se moglo nazvati normalnim nastavnim procesom. Zanimljivo je da broj učenika ostao je u Čehoslovačkoj kod rodbine te su školovanje nastavili tamo.

Sjećanje na ove događaje vrlo je živo u kolektivnoj svijesti stanovnika Daruvara, a posebno u svijesti onih žitelja grada koji su kao djeca bili evakuirani. Prije nekoliko godina, točnije 2016. godine, u Češkoj galeriji u Daruvaru organizirana je izložba nazvana Spasite našu djecu čija je autorica Ana Vodvarka, učiteljica Povijesti iz Daruvara, koja je veći dio radnog vijeka provela kao učiteljica Povijesti u Češkoj osnovnoj školi. Na izložbi su prikazane fotografije iz 1991. godine koje prikazuju rastanak djece s njihovim obiteljima i njihov odlazak iz grada. Za nastanak tih fotografija zaslužan je pokojni Tony Hnojčik, daruvarski fotograf čije su ratne fotografije Daruvara, ali i brojnih bojišta koje je prošao tijekom Domovinskog rata završile u mnogim novinama i novinskim agencijama diljem Europe. Izložbi je prisustvovao i velik broj onih koji su kao djeca evakuirani iz grada te je cjelokupni događaj bio vrlo emotivne prirode.

Iako se o organiziranom spašavanju oko 1500 daruvarske djece tijekom Domovinskog rata vrlo malo zna na nacionalnoj razini, ova priča svakako zaslužuje svoje mjesto ne samo u stručnoj literaturi o Domovinskom ratu već i u udžbenicima Povijesti. Svi sačuvani podatci o ovoj akciji, ali i osobni kartoni djece s njihovim fotografijama danas se čuvaju u Savezu Čeha u Republici Hrvatskoj čije je sjedište upravo u Daruvaru.

Prijedlog za citiranje (APA stil):

Štefan, D. (2023). Akcija spašavanja daruvarske djece tijekom Domovinskog rata. *Poučavanje povijesti*, II(2), 83–84.